

Socioloog ziet gevaren in vergaande flexibilisering

FOTO MICHEL VAN BERGEN

ARNE KALLEBERG

De slinger van de arbeidsmarkt slaat uit naar extreme flexibiliteit, ziet de Amerikaanse socioloog Arne Kalleberg. En dat is gevaarlijk, zegt hij. „Want in de jaren dertig gebeurde hetzelfde, en daardoor kwam er destijds ruimte voor fascisme.”

door Martijn Klerks

Met pensioen? Arne Kalleberg viert volgend jaar zijn zeventigste verjaardag, maar ondertussen geeft hij nog altijd college. Aan studenten, zegt de socioloog, die de arbeidsmarkt heel anders bezien dan zijn generatie, en heel anders dan de veertigers en de vijftigers van tegenwoordig.

„Mijn studenten zijn minder bang voor de nieuwe, flexibele arbeidsmarkt. Zij hebben nooit meegemaakt dat je je leven lang voor één baas werkt, en weten niet beter dan dat ze in beweging moeten blijven, dat ze zich moeten aanpassen aan vraag op de arbeidsmarkt. Voor die groep ben ik hoopvol, maar met de veertigers en vijftigers heb ik te doen. Zij maken nu mee hoe de verzorgingsstaat en de rechten die ze hun leven lang hebben gehad, worden afgebroken. Zij hadden door de steun van de vakbond een goed salaris, maar de vakbond komt in die vorm niet meer terug.”

Dat zijn onder andere mensen uit de rust belt, de staten in het noordoosten van de VS, die in 2016 tegen elke verwachting in Donald Trump aan het presidentschap hielpen.

„Deze mensen voelen zich onzeker, ze voelen zich ongelijk behandeld, ze zoeken naar houvast en dan komt er een demagoog langs die zegt: 'Het is de schuld van de immigranten dat jullie geen baan meer hebben. Ik heb een oplossing voor jullie.' Ik zie grote gelijkenissen tussen de opkomst van het populisme nu en wat er in de jaren dertig hier in Europa

'Verstevig vangnet van arbeidsmarkt'

gebeurde. De parallellen worden soms overdreven, maar werkenden hadden in die tijd net zo goed met onzekerheid te maken als nu. Dat geeft ruimte voor demagogen, en voor fascisme. Die gebruiken migranten als zondebok. Ten onrechte, want in het echt wordt dat werk overgenomen door technologie, door globalisering. De onzekerheid van de jaren dertig vormde de omstandigheden waarin Adolf Hitler de macht kon grijpen. Ik hoop dat we van dat verleden hebben geleerd.”

In Europa denken we dat we immuun zijn voor die invloeden.

„Dat zijn jullie niet. Kijk naar Italië, waar net twee extreme partijen aan de macht zijn gekomen, of naar Oostenrijk. En zelfs waar die partijen niet aan de macht komen, zetten ze druk op de traditionele partijen. Ze schudden de status quo op, en dat doen ze niet op een positieve manier.”

U doet veel onderzoek naar 'onzekere banen'. Wat zijn dat?

„Een onzekere baan is werk waarbij de risico's voor rekening van de werknemer zelf komen, in plaats van voor de werkgever of de overheid. Dat

1949 Geboren in Larvik, Noorwegen
1967 Stuyvesant high school, New York
1975 Doctorstiel sociologie, University of Wisconsin-Madison
1985 Hoogleraar sociologie, Indiana University
1994 Hoogleraar sociologie, University of North Carolina (Chapel Hill)
2018 Twee boeken: *Precarious jobs* en *Precarious lives*

risico is de laatste decennia verschoven. Werknemers met zulke banen kunnen dat werk ook gemakkelijk weer kwijtraaken, de banen zijn vaak laagbetaald, en er zijn bijna nooit kansen om door te groeien, om te promoveren. Ik zou willen zeggen dat alle banen tegenwoordig min of meer onzeker zijn. De bescherming die werknemers na de Tweede Wereldoorlog hadden, de verzorgingsstaat, die wordt nu versoberd. We zijn allemaal kwetsbaar geworden, maar de een meer dan de ander.”

Leidt onzeker werk altijd tot een onzeker bestaan?

„Onzekere banen komen overal ter wereld voor. Maar of ook iemands bestaan onzeker wordt van een onzekere baan, dat hangt onder meer af van welk beleid landen voeren. Nederland doet het goed, want het heeft goede sociale voorzieningen zoals een algemene zorgverzekering die niet afhankelijk is van je plaats op de arbeidsmarkt. Maar sommige andere voorzieningen, zoals pensioenfondsen, staan niet open voor freelancers.”

Hier in Nederland is de vraag vooral of we het ontslagrecht

soepeler moeten maken.

„Het versoepelen van het ontslagrecht hoeft geen slecht idee te zijn. Werkgevers hebben ook flexibiliteit nodig om te kunnen inspelen op technologische verandering, op veranderingen in de aard van werk. Werknemers mogen geen vaste kostenpost worden. Werknemers beschermen tegen ontslag is contra-productief, want het maakt het bedrijven moeilijker om te concurreren. Maar bij die flexibiliteit hoort ook zekerheid, omdat anders alle risico's van die flexibiliteit bij de werknemer komen te liggen. Overheden moeten daarom een vangnet vormgeven, want werkgevers kennen net zo veel onzekerheid als werknemers. Die hebben ook geen prikkel om in flexibel personeel te investeren.”

Wat moet de overheid doen?

„Vier dingen: zorg dragen voor een goede sociale zekerheid in de vorm van een zorgverzekering en oudedagsvoorziening, toegang tot opleidingen en trainingen, regelgeving die past bij de huidige flexibele arbeidsmarkt, en meer aandacht voor diversiteit: er werken meer vrouwen, meer min-

derheden, meer ouderen dan zeventig jaar geleden. De wetten moeten erkennen dat het model van de man als kostwinner en de vrouw die voor het gezin zorgt niet altijd geldt.”

Werkenden meer onzekerheid, overheid meer taken. Waar zijn de werkgevers in dit verhaal?

„Ik zeg niet dat zij vrij zijn om ten koste van hun eigen personeel zo veel mogelijk winst te maken, of dat ze alleen maar verantwoording moeten afleggen aan aandeelhouders. Telkens nieuw personeel aannemen is ook slecht voor het bedrijfsresultaat. Zij moeten hun best doen om hun business goed te runnen. Het probleem is dat veel bedrijven niet te veel verantwoordelijkheid voor hun personeel willen nemen, omdat dat slecht is voor hun resultaat.”

Is het onvermijdelijk dat de baanonzekerheid toeneemt?

„Nee, volgens mij is het een cyclus. Kijk naar de situatie vóór het opkomen van de verzorgingsstaat, toen was er ook veel tijdelijk werk, waren er veel dagloners. De negatieve gevolgen daarvan veroorzaakten druk voor meer sociale bescherming van werknemers. Daarna kwam het neoliberalisme, en dat heeft gezorgd voor de situatie waar we nu in zitten. Maar de slinger kan weer de andere kant op gaan, en ik hoop dat dat gebeurt.”

Naar de verzorgingsstaat?

„De slinger kan terug naar meer sociale bescherming. De aard daarvan zal wel anders zijn, want we leven in andere tijden. De risico's van werkloosheid kunnen dan alsnog bij werknemers blijven.”